

Metaforika bećaraca

Štok, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:303626>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-01**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Prijediplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Pedagogije

Dora Štrok

Metaforika bećaraca

Završni rad

Mentorica: prof.dr.sc. Ružica Pšihistal

Osijek, 2023.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Prijediplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Pedagogije

Dora Štok

Metaforika bećaraca

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, znanstveno polje: filologija,
znanstvena grana: teorija i povijest književnosti

Mentorica: prof.dr.sc. Ružica Pšihistal

Osijek, 2023.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 31.08.2023.

Dora Štok, 01222364450

---

ime i prezime studenta, JMBAG

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. BEĆARAC KAO DIO USMENE KNJIŽEVNOSTI.....	3
3. TKO SU ŠOKCI I BEĆARI?.....	5
4. OBILJEŽJA BEĆARACA	8
4.1. PJESNIČKI UKRASI	8
4.2. IZVOĐENJE	9
4.3. TEMATIKA	10
4.4. JEZIK	10
5. RAZDIOBA BEĆARACA.....	11
6. METAFORIKA	12
6.1. MODELI METAFORE.....	14
6.2. METAFORIKA BEĆARACA	15
6.3. METAFORA I IRONIJA	23
7. UNESCO.....	23
8. ZAKLJUČAK	24
9. LITERATURA	25

SAŽETAK

Hrvatska usmena književnost svoje postojanje obilježava otkako je netko počeo oblikovati i iznositi sadržaje na hrvatskom jeziku. U hrvatsku usmenu književnost ubrajamo i posebnu lirsku vrstu *bećarce*. Mnogi će autori tumačiti što je za njih bećarac i koja mu je definicija, ali prema Slavku Jankoviću, bećarac je samo naziv za napjev odnosno melodiju te govori da je stoga ispravan naziv *pismice*. Glavna problematika ovog završnog rada odnosi se na prenesena značenja koja su korištena u pismicama. Metaforička su značenja proučavana na zbirkama Slavka Jankovića koje obiluju raznim prenesenim značenjima i vjerno predstavljaju sliku slavonskog sela, običaja te odnosa među ljudima. Osim metafora u radu se mogu pronaći glavna obilježja bećaraca, ali i njihovih tvoraca, bećara, tako se navodi i razlika između Šokca i bećara. Bećarac kao potvrdu svoje težine i važnosti, zaslužen nosi i zaštitu UNESCO-a te 2011. godine postaje dijelom nematerijalne kulturne baštine.

Ključni pojmovi: hrvatska usmena književnost, bećarac, bećar, Šokac, metaforika

1. UVOD

U prvome poglavlju bećarac je postavljen u kontekst književnosti. Bećarac pripada hrvatskoj usmenoj književnosti koja svoj nastanak bilježi u trenucima kada je netko počeo oblikovati sadržaje na hrvatskom jeziku. Usmena književnost prethodi pisanoj književnosti i svoj procvat doživljava u osamnaestom stoljeću. Bećarac kao dio usmene književnosti podrazumijeva nastajanje u govornom obliku koje se ostvarilo pomoću pjesme. Slavko Janković pojam bećarca tumači tako da je to jedna vrsta napjeva odnosno da je to naziv isključivo za melodiju. Janković smatra da je najtočniji naziv za takvu lirsku vrstu usmene književnosti *pismice*. U bećarcima se mogu pronaći različite karakteristike sredine u kojoj su nastali te se mogu donijeti zaključci o životima ljudi u tom razdoblju. Usko vezano uz pojam bećarca stoji i pojam bećar. Naziv bećarac dolazi od turske riječi bekjar koji označava momka. Bećar je tvorac bećaraca, a kao pojam označava osobu specifičnog načina života. U drugome poglavlju napisana je razlika između Slavonca, Šokca i bećara jer u mnogim tumačenjima dolazi do izjednačavanja navedenih pojmova. Slavonac je osoba koja živi na određenom području te je vezan za njega svojim podrijetlom, Šokac je kulturno identitetska oznaka za osobu, a bećar je osoba koja može biti i Slavonac i Šokac, a živi specifičnim načinom života u kojemu teško odolijeva piću i ženama, a za svoje ponašanje često dobiva odobrenje svoje okoline. Sljedeće je poglavlje usmjereno na obilježja bećarca. Prva karakteristika kojom se bećarac izdvaja od ostalih lirskih vrsta je njegova kompozicija. Bećarac se sastoji od dva stiha od kojih svaki stih ima devet slogova, s takvom kompozicijom bećarac tvori posebnu strukturu koja je lako prepoznatljiva. Tekstovi bećaraca su ispunjeni pridjevima koji se dodaju radi pobližeg označavanja, takvi posebni pridjevi se nazivaju epitetonima. Oni se često pretvaraju u tepanja s kojima se želi približiti osobi kojoj se pridodaju. Izvođenje je također karakteristika bećaraca jer se bećarac ne izvodi i ne pjeva uvijek i svugdje. Bećarac također ima i svoju tematiku koja je provučena kroz pismice sličnog sadržaja. Teme bećaraca tako mogu biti blagdanska okupljanja, razni seoski poslovi ili kupovanje zlata, a najbitnije je da bećarac u središte svoje tematike stavlja različite aktivnosti kojima je čovjek zaokupljen, jednako kao i različite odnose koje stvara u životu. Nakon glavnih obilježja bećaraca, opisan je pojam metafore te su glavna prenesena značenja podijeljena u skupine. Na kraju se rada navodi kako je bećarac zaštićen kao dio nematerijalne kulturne baštine te s time pokazuje svoju važnost.

2. BEČARAC KAO DIO USMENE KNJIŽEVNOSTI

Za bolje razumijevanje bečarca kao usmenoknjiževnog žanra, potrebno je upoznati se s hrvatskom usmenom književnošću. Hrvatska usmena književnost postoji otkada je netko od starih Hrvata počeo oblikovati tekstove i ostale sadržaje hrvatskim jezikom te ih govorio drugim slušateljima koji su takav sadržaj smatrali važnim i počeli ga upotrebljavati u svojoj usmenoj komunikaciji. (Botica, 1995) Do pojave pisma, usmena književnost je bila jedini način prenošenja sadržaja. Svoj je procvat doživjela najviše u vremenima kada je pismenost bila nepoznat pojam, a razvijala se u sredinama u kojima je pismenost bila rjeđa nego u nekim drugim. (Solar, 2005) Osamnaesto je stoljeće zlatno doba usmenoknjiževnog stvaralaštva, pojavljuju se pjesme različitih motiva od ljubavnih, obiteljskih, viteških do onih pomiješanih štokavskih, kajkavskih i čakavskih. U razdoblju osamnaestog stoljeća oblikovala su se i prepoznatljiva obilježja usmenog stvaranja: slavenska antiteza, simbolika brojeva te metaforika. Iako je osamnaesto stoljeće zlatno doba usmenoknjiževnog stvaralaštva Maja Bošković-Stulli određuje nastanak bečarca u drugoj polovici devetnaestog stoljeća. (Bošković-Stulli, 1968, prema Užarević, 2012). Usmena književnost je glas narodne duše koja je pronašla svoj način da se pojavi u obliku književnog govora. (Botica, 1995) A kako Antić (2019, 64) iznosi misao „koliko je duša toliko je i bečaraca“ prema tome se bečaraci i usmena književnost dovode u izravnu povezanost. Pojava bečarca je usko vezana uz nove gospodarske, političke i društvene uvjete. Sami početci žanra deseteračkih dvostihova usko su vezani s djelom Matije Antuna Reljkovića- Satir iliti divji čovik. (Užarević, 2012) Botica (1995) bečarac svrstava u skupinu kratkih lirskih usmenih pjesama „Lirska pjesma je govorna tvorevina, ostvarena u bilo kojem jeziku, kojom čovjek izražava različita stanja, osjeća i potičaje.“ (Botica, 1995, 17) Usmena lirska pjesma traje i pamti se onoliko dugo koliko se prenosi govorom. Prema Botici (1995) bečarac je kratka pjesma koja je najčešće dvostihovana ili u desetercu. Naziv bečarac dolazi od tur. Bekjar – momak jer su pjesme najčešće pjevali momci, muškarci. „Bečar je neka vrsta unutarne opozicije mirnoj seoskoj sredini ispunjenoj svakodnevnim discipliniranim radom i životnim ritmovima koji su potpuno usklađeni s prirodom.“ (Užarević, 2012, 147) Žena sa sličnim interesima i svjetonazorom se naziva bečaruša. (Užarević, 2012) U bečarcima je opjevana svaka zgoda iz života zajednice ili pojedinca, a najviše su se pjevale šaljive, ljubavne, međuljudske i ironične zgode. Narodni pjesnik je daroviti pojedinac iz naroda koji se vješto izražava te mu ne nedostaje usporedbi, slika niti metaforičnih značenja. (Botica, 1995) Bečarac je smatran i dijelom književnog

minimalizma odnosno malim i najmanjim govornim oblicima. Iako su kratki i sažeti ne znači da ne donose određenu vrijednost žanrovskom sustavu. Najvažniji kriteriji po kojemu će neko djelo pripasti književnom minimalizmu jest opseg odnosno veličina napisanog teksta. (Užarević, 2012) Užarević (2012) ima drugačiju definiciju bećarca, on smatra da je bećarac „slavonsko-baranjsko-srijemski napjev (uz svatovac, pokladovac ili bušarac, drumarac i dr.)“ (Užarević, 2012, 54) Jedno od bitnih čimbenika je glazba koja može biti vokalna ili instrumentalna, a u svim vrstama napjeva pojavljuje se ista jezičnoumjetnička struktura: rimovani deseterački dvostih s cenzurom iza četvrtoga sloga. (Užarević, 2012) Prema Antiću (2019) bećarac je „himna koja slavi život, a ponikla je među veselim i raspusnim redovnicima, u srijemskim samostanima“ (Antić, 2019, 88). Slično tumačenje bećarca daje i Ante Kovač koji tumači da je bećarac po melodiji zapravo bećarska himna čiji je autor nepoznat, također navodi da su bećarci „vojvođanski i šokački lagani, nasmijani i razonodljivi deseterački distisi.“ (Kovač, 1994, 61) Janković(1967) u svojoj knjizi govori o podjeli pjesama na narodne i umjetničke te obje vrste dijele na epske (junačke) i lirske (ljubavne). Lirske se pjesme dijele na romanse, balade, sonete, ali nigdje se ne spominju pjesmice. Također daje objašnjenje zašto je to tako. Janković (1967) navodi da se takve kratke pjesmice sakupljačima nisu činile dovoljno bitne i vrijedne za skupljanje i obradu. Još jedan od razloga zapostavljanja pjesmica je to što su sakupljači pjesmica rijetko bili dovoljno muzički obrazovani da prepoznaju muzikološku vrijednost tih pjesmica koja je često veća od dužih lirskih pjesama. Kavanski pjevači često od tih pjesmica izvode one najmanje umjetnički vrijedne takozvane bećarske, raskalašene i nepristojne. To je također razlog nedovoljne obrade pjesmica. (Janković, 1967) Postoje različite definicije bećarca, Janković (1967) za bećarac kaže da taj pojam označava vrstu napjeva odnosno melodiju, a ne pjesmu odnosno riječi, zbog toga sam naziv bećarac nije najbolje rješenje za imenovanje takvih vrsta pjesmica. U narodu takve samostalne pjesmice su se nazivale kratke, izraz pismice korišten je samo u ikavskim krajevima. Postoji naziv poskočice, to je naziv za pjesme koje se pjevaju u kolu, a s obzirom na to da se pjesmice pjevaju i izvan kola to također nije točan naziv. Janković(1967) najtočnijim nazivom smatra pismice (pjesmice, pesmice). Osim Jankovića bećarce pismicama naziva još i Josip Užarević „Pismice su lirska vrsta usmene književnosti i folklora koja je okrenuta svakodnevi, običnim životnim radostima, problemima, emocijama, razmišljanjima“ (Užarević, 2009, 128) Kao još jednu od definicija bećarca Martin Grgurovac (2005) navodi da su pjesmice odnosno pismice kratka lirska vrsta koja se pojavljuje kao autohtoni distih. Iako različiti autori imaju različita tumačenja i definicije bećarca, najbitnije je da je bećarac ravnopravni dio usmene književnosti i kao takav ima veliku vrijednost jer

prenosi određene misli društva u kojemu je nastao. Bećarci su poseban izvor mudrosti, oni su „neka vrsta poslovice s osmjehom“ (Antić, 2019, 90)

3. TKO SU ŠOKCI I BEĆARI?

Iako se pojam šokaštvo većinom veže za Slavoniju, postoje određeni povijesni izvori koji navode da se šokački Hrvati spominju u Bosni još u srednjem vijeku. Prvi spomen Šokca zabilježen je u turskoj ispravi, a služio je kao naziv za katolike. Iako se historiografija nije detaljnije pozabavila pitanjem putanje šokačkih Hrvata te odgovor na pitanje odakle oni dolaze ne postoji, ono što se može zaključiti je da Šokci bez obzira na kojim područjima žive imaju jedno zajedničko obilježje, a to je njegovanje i čuvanje svog šokačkog identiteta. (Rem i Rem, 2009) Šokac kao pojam u sebi sadržava tri glavne regionalne odrednice, prva je bosanska zatim slavonska i podunavska. Šokaštvo nije izričito bosansko, ali također ni slavonski Šokci nisu jedini nositelji šokačke tradicije. U raspravama koje se vode treba uzeti u obzir obje regionalne komponente. Šokce ne možemo identificirati kao pripadnike isključivo jedne od tih triju navedenih skupina. Vjeruje se da najveći dio Šokaca ima bosansko podrijetlo, odnosno da su se u Slavoniju, između ostalog, nastanili nakon turskih progona iz Bosne. Velik je broj Šokaca u Bosni prešao na islam, dok su se ostali raselili po Slavoniji, Baranji, Srijemu, Bačkoj... Dakle bosanska je regionalna komponenta, kad se priča o Šokcima, neporeciva i neizostavna, no također ne treba zanemariti činjenicu da su Šokci u Slavoniji živjeli i prije masovnih progona nemuslimanskog stanovništva iz Bosne koji su vrhunac doživjeli na kraju 17. stoljeća. Isto vrijedi i za Podunavlje u kojemu se također moglo naći Šokaca i prije 17. stoljeća. S izuzetkom bosanskih Šokaca, koji su zbog teških političkih uvjeta ipak prešli na islam, za Šokce je generalno bila karakteristična nacionalna i vjerska homogenost gdje god da došli. Dakle, svuda su se izjašnjavali imenom Šokac i kršćanskom vjeroispoviješću. (Rem i Rem, 2009) Iz ovog sažetka šokačkog dolaska u Slavoniju može se zaključiti da je Šokcima trebalo neko vrijeme da se priviknu na novi dom i okruženje te da se oporave od burne prošlosti proživljene u prošloj domovini. Osim čestih nesuglasica oko regionalne odrednice šokaštva, prisutna su i česta izjednačavanja pojma Slavonac i Šokac. (Rem i Rem, 2009) Šokac je „vjersko-nacionalna i kulturna identitetska oznaka, a Slavonac je naziv za stanovnika Slavonije, kao pokrajine u istočnoj Hrvatskoj.“ (Rem i Rem, 2009, 14) Slavonac je čvrsto vezan uz područje na kojemu živi te je podrijetlom vezan uz taj dio teritorija, dok je Šokac onaj kojega obilježava određeni etnički i kulturni identitet. Šokački su se Hrvati smjestili prvo u Slavoniju, a tek kasnije izvan nje u Srijem, Baranju i Bačku. (Rem i

Rem, 2009) O točnosti tog podatka svjedoči i Mladen Leskovac koji je napisao knjigu o Bećarcima 1958. u Novom Sadu te smješta podrijetlo bećarca na jednaka mjesta „njegova kolevka su nesumnjivo Srem, Banat, Bačka sa Baranjom, pa se onda preko Slavonije, a kroz Šokadiju i sa čvrstim a plodno sočnim staništem u njoj, spušta valjda tamo negde ka Kordunu i Lici.“ (Leskovac, 1958, prema Kovač, 1994, 60) Šokci oduvijek žive na način da je folklorna baština nerazdvojna sastavnica života šokačkog sela. Tu folklornu baštinu čine glazbala (gajde, tamburica) karakteristična za takvu tradicijsku glazbu, a od napjeva je prisutan bećarac koji čini zvukovno obilježje folklorne baštine. (Rem i Rem 2009) Što se tiče termina Šokci, Šokadija i šokaštvo u hrvatskoj književnosti. Nazivi su spominjani u djelima Ivana Kozarca, Joze Ivakića te Mare Švel-Gamiršek. Prije Kozarčevih Mrtvih Kapitala, Ilija Okrugić objavljuje dramu *Šokica* koja označava uvođenje šokačkog nazivlja u hrvatsku književnost, dok u romanu *Patnica*, Jaše Ignjatovića nalazi se prvi spomen šokačkog imena u srpskoj književnosti. (Rem i Rem, 2009) Kao što je već napisano ranije u radu, naziv bećarac dolazi od tur. Bekjar – momak zato što su najviše pjesama izvodili muškarci odnosno momci. (Užarević, 2012) A tko je zapravo bećar? Bećar se izdvaja od ostalih ljudi, lumpuje uz podršku javnosti kojoj je simpatičan i koja ne osuđuje obrazac ponašanja koji bećar slijedi. Postoji čitav mit o bećarima i njihovom ponašanju te gestama. (Kovač, 1994) Prema tome je bećar „po pravilu lijep, crn, brkat, snažan, kicoški obučen, uspravan i ponosan muškarac - seoski gazda, ili zanatlija, ili trgovac, ili općinski bilježnik, ili ekonom sa salaša, ili veleposjednik, ili...“ (Kovač, 1994, 61) Kao jedna od karakteristika bećara je njegovo „izobilje bećarske samosvijesti“ (Užarević, 2012, 147) Bećar ima određene gestikulacije te odaje više pogledom nego riječima, a posebnu pozornost uzima u ženskom svijetu. (Kovač, 1994) Bećar je sklon piću i ženama, nebitno bile one slobodne ili udane, jedino je bilo bitno da ne ostaju prisutne za stalno. Bećar je razvio poseban izričaj prema kojemu je prepoznatljiv i koji je predstavljao i obuzimao većinu ponašanja tadašnjeg društva. (Antić, 2019) Tako upečatljivo ponašanje čak je navelo da se o njemu piše pa tako Matija Antun Reljković u svom djelu *Satir iliti divlji čovik* prekorava bećare za njihovo ponašanje. (Antić, 2019) Šokac je vezan uz svoje dvorište i svoje selo, malo putuje te ne poseže za dubljim istraživanjem svijeta koje je izvan njegovog prostora kretanja. (Užarević, 2012) Postavlja se pitanje koja je doista razlika između Šokaca i njihove manje skupine koji su se nazivali bećarima. Užarević nudi definiciju bećara s istaknutim najvažnijim karakteristikama, a u njoj objašnjava i etimologiju same riječi: „U kontekstu šokačkih pismica riječ *bećar* (od turskog *bekâr* odnosno perzijskog *bīkār*) označuje, u pravilu, mlađeg muškarca – neoženjena ili oženjena – koji se prepušta tjelesnim užicima: voli žene, piće, svirku, pjesmu, nesputan život. Žena sa

sličnim svjetonazorom i vladanjem naziva se *bećaruša*." (2012: 147). Šokac je obilježen posebnom oznakom identiteta i vjerskog pečata, dok je bećar podvrsta Šokca, a označava specifičan način življenja i obrazac ponašanja koji je prepoznatljiv u svakom trenutku. Iako bi se dalo raspravljati o moralnosti takvog načina življenja bećarima treba odati priznanje da su svoj život itekako živjeli. Takav način života najbolje prikazuju upravo kratke pismice koje vjerno prenose razmišljanja bećara u ondašnjem društvu.

4. OBILJEŽJA BEĆARACA

4.1. PJESNIČKI UKRASI

Pjesmica se sastoji od dva pjesnička retka odnosno stiha, a svaki stih sadržava deset slogova. Jedna stopa sadržava dva sloga te slog može biti ili sam samoglasan ili samoglasnik uz jedan ili više suglasnika. (Janković, 1967) Antić (2019) navodi da je bećarac također dvostih od dva deseterca kojemu se zadnje riječi rimuju te se pjeva na dvadesetčetverotaktnu melodiju s ponavljanjem koje je uzastopno. (Antić, 2019, 88) Posebno naglašavanje riječi je jedno od obilježja pjesmica. U našim krajevima je tiskano puno narodnih pjesama bez napjeva i bez naznačenih naglasaka u dijalektu, zbog toga naši skladatelji riječima moraju dati svoje napjeve te se događaju dvije pogreške. Prva je pogreška što skladatelji ne poznaju sve dijalekte pa se često obrate jezikoslovcima za pomoć pri naglašavanju riječi, a jezikoslovci taj tekst obrade kao da je on književni i zbog toga se narušava metrika stihova. Druga greška koja se čini kada skladatelj da neki napjev koji je s muzičkog stajališta odličan, ali se jednostavno ne poklapa s muzičkim izrazom onoga kraja iz kojeg potječe pjesma. Stih koji se upotrebljava u pjesmicama je deseterac i on se naziva junački. Naziv mu je junački jer se često upotrebljava u epskim (junačkim) pjesmama, Janković (1967) junački deseterac smatra ne točnim nazivom jer postoji puno pjesmica koje nisu junačkog, već lirskog, osjećajnog sadržaja. Srok ili rima je jedno od obilježja pjesmica. „Srok (slik, rima) je podudaranje krajnjih slogova u stihovima.“ (Janković, 1967, 14) Pravi je srok, kako naglašava Janković, onaj gdje podudaranje počinje od naglašenog sloga. Manje vrijedan srok je onaj gdje podudaranje počinje iza naglašenog sloga. U deseteračkim pjesmicama uvijek je prisutna rima, narod voli rimu i ona najbolje djeluje ako je na kraju drugog stiha. Iz tog razloga se nikada ne događa da zadnji stih nema rimu, ali može se dogoditi da ne postoji srok unutar prvog stiha, takav se stih naziva leoninski. Srokovi u pjesmicama su jednostavni zato što sadržaj teksta treba imati veću pozornost čitatelja nego pjesnički ukras. (Janković, 1967) Epitetoni su sljedeći ukras koji svaka pjesmica sadržava. „To su obično pridjevi koji se ne dodaju radi potrebe pobližeg označivanja, nego radi ukrašavanja, poljepšavanja ili kićenosti.“ (Janković, 1967, 15) Epitetoni se često pretvaraju u ljubavna tepanja i laskanja koja za ulogu imaju postići uspjeh u ljubavi, ali putem pretjeranih laskanja koja se preklapaju sa svjesnim

laganjem. „Diko moja, moj golube plavi // kaži slatki kako ću te zvati“ (Janković, 1967, 119) Pretjerana tepanja česta su pojava u pjesmicama, ali većinom ženska osoba kojoj su upućena laskanja zna da je samo laskanje jedan od načina kako da ju muškarac osvoji. Pšihistal (2011) ženske osobe koje pišu pjesmice naziva *šokačkim petrarkistkinjama* te su pismice rodno određene kao ženske pjesme jer žene pjevaju o svojoj ljepoti i ljubavi otvoreno, a nekada pomalo i hvalisavo. Najčešći epiteton u pjesmicama u zbirci Slavka Jankovića iz 1967. je *dika*. Dika je osoba kojom se dičimo, izraz se osamostalio u toj mjeri da više ne označava samo osobu koju volimo, nego znači i osobu koja želi voljeti ili se barem ponaša na takav način. Dika se ne upotrebljava samo za mušku osobu već i za žensku bez obzira jesu li te osobe oženjene ili udane. Na taj je način velik broj pjesmica uporabiv za oba roda. Neki od ostalih obostranih naziva koje susrećemo u pjesmicama su: lane, janje, srce, zlato, bećar. Nazivi golub, bećar, lola, švaler su samo neki od naziva kojima se ženska osoba obraća muškoj. Muškarac se obraća ženi s epitetonima poput golubica, milka, bećaruša, švalerka. Ljubavnici se jedno drugom obraćaju i s nazivima cvijeća, a svaki cvijet većinom ima svoje posebno tumačenje koje se želi izraziti prenesenim značenjem, osim metafora s cvijećem postoje mnoge metafore koje se protežu kroz pjesmice. (Janković, 1967)

4.2. IZVOĐENJE

Osim navedenih pjesničkih ukrasa bećarce obilježava tajming, odnosno izvođenje u određenim mjestima u određeno vrijeme. Svaka pismica ovisno o svojoj tematici ima određen prikladan trenutak za njezino izvođenje. Bećarac se ne pjeva na svim mjestima i ne pjeva se uvijek. (Antić, 2019) Što se tiče melodije bećarca uz koju se pjeva, ona je himničkog karaktera. (Kovač, 1994) Bećarac je najpopularniji i najrašireniji oblik napjeva, a ima i specifičan oblik izvođenja, naime izvodi se tako da pretpjevač koji je obično muškarac otpjeva prvi stih, a ostali ga zatim ponavljaju. (Užarević, 2012)

4.3. TEMATIKA

U pismicama se mogu iščitavati različiti povijesni događaji i okolnosti s kojima su se ljudi susretali. Pismice opisuju razdoblja od okupacije Bosne pa do ratišta u Prvom svjetskom ratu, sve važnije događaje koji su obilježili ljudske živote. U razdoblju kada pismice doživljavaju svoj procvat tek tada bećarac dostiže duševnu razigranost koja ga i obilježava. Slavonsko-šokačka svakodnevica je glavna tema bećaraca, a ona obuhvaća različite divane, blagdanska okupljanja, ratarske poslove, kupnju dukata ili čuvanje stada. (Užarević, 2012) Sve aktivnosti koje su ispunjavale život čovjeka, mogle su biti uključene u pismice te tako činiti njihovu tematiku. Pismicama se izražavaju različita mišljenja i stavovi, opisuju se ljudski karakteri, geografska područja te domoljubni i vjerski osjećaji. (Grgurovac, 2005, 7) Zbog svoje tematike koja uključuje svakodnevnicu bećarci su „niknuli u svakoj prigodi, u svako doba dana i noći, u svim godišnjim i životnim dobima.“ (Grgurovac, 2005, 7) Pismice tematiziraju i odlikuju i onog tko ih izvodi i smišlja, odražavaju autorov karakter te njegovu osobnost. (Grgurovac, 2005) Također pismice su „registrator raspoloženja, tumač trenutnog stanja i kroničar svoga vremena.“ (Grgurovac, 2005, 9) Intermedijalnost je također jedno od obilježja bećaraca. Intermedijalnost bećarca se nalazi u tome da folklorno djelo uključuje i druge medije poput plesa, glazbe, scenskog momenta. (Užarević, 2012) Takva isprepletenost medija povezana je s težinom životnih situacija te se tako „pjesma pojavljuje kao živa sastavnica rada, odmora, obreda, običaja i praznovanja.“ (Užarević, 2012, 150)

4.4. JEZIK

Kao jedna od sastavnica šokačkog identiteta je ikavski govor „Šećer, kava i bijelo mliko // to mi milo ugojilo tilo“ (Janković, 1967, 202), u pismicama se čuva izvorna riječ šokačkih govora. (Rem i Rem, 2009) Slavonski dijalekt, kojemu i pripadaju šokački govori, sadrži niz različitih obilježja prema kojima se odvaja od ostalih hrvatskih dijalekata. (Ivšić, 1971; Kolenić, 1997; Lisac, 2003 prema Užarević, 2012) Jezik bećaraca obilježava miješanje lokalnih govora, miješanje lokalnih govora slavonskog dijalekta i standardnog jezika te utjecaj koji ima pjesnički jezik bećarca i njegove poetike. (Užarević, 2012, 161) Jezik bećaraca je zapravo „svojevrsan nadsustav koji radi poetičkih i pjesničkih učinaka uključuje i transformira ne samo lokalne govore nego i elemente standardnog jezika.“ (Užarević, 2012, 163)

5. RAZDIOBA BEĆARACA

Prije obrade metaforike bećaraca, dobro je napisati na koji je način Janković (1967) podijelio svoje pismice. Janković (1967) pjesmice dijeli u dvadesetdvije vrste koje imaju još i svoje podvrste. Prije nego što krenem na detaljniju obradu razdiobe pjesmica, navest ću teškoće s kojima se Janković susretao pri podjeli pjesmica. Prvi je problem bio veliki broj pjesmica koje je jedino smisljeno bilo slagati abecednim redom jer se na drugačiji način nikako ne bi mogao uspostaviti red među pjesmicama. Problem je bio što jako puno pjesmica isto ili slično, a popriličan broj i započinje istim riječima ili ima neku varijaciju riječi. Pjesmica koja počinje s diko moja, njezin početak također može biti lolo moja te tako pjesmice koje su zapravo iste jednako toliko su i različite. Slaganje pjesmica po vrstama, ali istovremeno i po abecedi je bio najbolji način razvrstavanja istih. Pjesmice se dijele na osobne koje imaju podvrste: hvalisavke, pohvalnice, o sebi i o diki te utješne. Ova vrsta pjesmica govori o tome kako se ukus za muškarce i žene s vremenom mijenja. Jedno vrijeme su privlačne podeblje žene dok neko drugo vrijeme one mršavije s izraženim kostima. Ova vrsta pjesmica upravo govori o tome. Kako je sam naziv Jankovićeve zbirke Šokačke pismice, ova vrsta govori o ukusu koje imaju Šokci. Kod Šokaca je poznato da djevojka više pjeva o svome muškarcu nego što će to on raditi o njoj. Hvalisavke su prva podvrsta, u ovoj podvrsti naglasak se stavlja na osobine kojima se diče mladi ljudi, svatko se hvali s onim što smatra najistaknutijim na svojem liku to može biti lice, kosa, stas, visina, debljina. Najcjenjenije su bile crne oči i garavost te se zbog toga često može susresti upravo s tim pojmovima u pjesmicama. U drugoj podvrsti koja se naziva Pohvalnice, pjevač ili pjevačica ističe iste osobine, ali sada te osobine ističe na diki, dakle ne hvali sebe nego drugoga. Treća podvrsta su Hvalisavke i pohvalnice u jednom, hvali se i dika i pjevač ili pjevačica sama. Zadnja podvrsta nosi naziv Utješne. U ovakvim se pjesmicama „...pomalo tješe, a pomalo i diče..“ (Janković, 1967, 67). Druga vrsta pjesmica nosi naziv Volba. Ovaj je pojam usko vezan uz pojam ljubav, ali označava voljenje. Šokci ljubav i volbu ne smatraju istim pojmom. U Šokadiji volba znači samo osjećaj koji se veže uz neku osobu, a ljubav započinje tjelesnim odnosom između muškarca i žene. Ako žena pokazuje ljubav prema muškarcu, a on joj ne uzvraća, takve pjesmice imaju svoju samostalnu vrstu koja nosi naziv Nesretna volba. Podvrste su voljenje i čežnja. Nadalje postoji vrsta Ljubav koja sadržava deset podvrsta, a to su pogled, podsmjeh, susreti, pozdravljanje, tepanje, tajnost, poljubac, poziv na sastanak, čekanje na sastanak, sastanak i o sastanku te ašikovanje. Zatim poredak vrsta ide ovim redoslijedom: Neskladna ljubav, Prilike i zabave, Okolina,

Sredstva, Zapreke, Inoča, Običaji, Vjerovanja, Prekid, Promjena, Ženidba i udaja, Bećarske, Gospoda, Rugalice i Šaljive, Doba i vrijeme, Političke te Razne. (Janković, 1967)

6. METAFORIKA

Prema podijeli Krešimira Bagića u *Rječniku stilskih figura* (2012) metafora pripada figurama riječi odnosno tropima. Etimologija riječi metafora dolazi iz latinskog jezika od riječi *translatio* koji se na hrvatski jezik prevodi kao *prenošenje*. Bagić (2012) metaforu određuje kao „zamjenjivanje jedne riječi drugom prema značenjskoj srodnosti ili analogiji; prijenos imena s jedne stvari na drugu i značenja s jedne riječi na drugu.“ (Bagić, 2012, 187) Metaforičko se značenje realizira u obliku pravog, konvencionalnog značenja te nepravog, prenesenog značenja. Značenje je ovisno o kontekstu u kojemu se nalazi i uvijek se događa u njemu. Još od doba Antike metafora je najčešća i najsnažnija figura. Razlikuju se tri vrste metafore: spoznajna, ekspresivna i poetska metafora. Ova je podjela osnovana s obzirom na karakter metaforičkog značenja, stupanj metaforičnosti te tipove diskurza u kojima ju je moguće pronaći. (Bagić, 2012, 187) Spoznajna se metafora odnosi na izraze za koje jezik nema nazive te ustaljene izraze koji zrcale kulturalne i misaone koncepte. Spoznajna je metafora u funkciji imenovanja i kao takva se pojavljuje u znanosti, filozofiji i edukativnom diskurzu. Razlog nastajanja spoznajne metafore je u načinu poimanja svijeta koje je antropomorfno. Ljudsko tijelo može predočavati različite duhovne ili prirodne pojave. Kao jedan od primjera može se uzeti *glava* koja uvijek predstavlja nešto najvažnije i na vrhu tako postoji *glavica kupus* ili *glava poduzeća* (Bagić, 2012, 188) Za razliku od spoznajne metafore, ekspresivna metafora ima karakterizacijski potencijal. Ekspresivnom se metaforom vrednuje neka osoba ili stvar koja se obično hvali, zagovara ili osporava. Ekspresivna metafora u funkciji izricanja nježnosti može biti izrečena pojmovima *mišiću*, *cvijete moj*, *pile moje*. (Bagić, 2012, 188) Poetska metafora je dio pjesničkog jezika, ona je originalna te potiče čitatelja na samostalno razmišljanje o značenju pjesme. (Bagić, 2012) Supstitucijska se teorija zasniva na uvjerenju da se umjesto doslovnog izraza radi preneseni, metaforični izraz te da je „razumijevanje metafore nalik odgonetanju zagonetke te da je metafora svediva na ukras kojemu je svrha zabaviti i raznoditi.“ (Black, 1954-1955 prema Bagić, 2012, 192) Užarević (1995) metaforu objašnjava kroz jezičnu sferu, jezik je mreža koja je ispletana od različitih semantičkih polja. Semantičko je polje stvarnost riječi te označava ukupnost aktualnih i potencijalnih značenja. Također semantičko se polje sastoji od jezgrenih, osnovnih i

periferijskih, dopunskih značenja. (Užarević, 1995, 105) Užarević (1995) daje objašnjenje značenja kroz primjer lava. Na pitanje što je lav, može se odgovoriti da je to divlja životinja koja dolazi iz porodice mačaka, ali isto tako može se dati odgovor da je lav velika i lijepa životinja. Značenje lava kao divlje životinje je jezgreno značenje semantičkog polja te riječi, dok je velika i lijepa životinja dopunsko značenje jer ne upućuje isključivo i jednoznačno na lava. Ovaj primjer daje i odgovor zašto se često metafora miješa s usporedbom, ako se kaže da je prijatelj Ivan snažan i lijep čovjek, njegovo jezgreno značenje je da je on čovjek, a snažan i lijep je njegovo dopunsko značenje. Na ovom primjeru je i objašnjeno zašto se metafora često miješa s usporedbom. Do miješanja dolazi zbog toga što i semantičko polje lava te semantičko polje Ivan imaju barem najmanje jedno zajedničko obilježje, no može se zaključiti da je „metafora viši (ili dublji) stupanj jezičnosemantičke sinkretičnosti od poredbe.“ (Užarević, 1995, 107) Metafora čini poseban status u interpretaciji književnih djela. Jezik koji nastaje uporabom metafora omogućava dublje razumijevanje stvarnosti nego što to može biti ostvarivo doslovnim jezikom. Također metaforama se, sukladno s time, izražava osobnost i autorova vizija svijeta. Metafora je jedno od glavnih obilježja moderne poezije te je tek u modernoj poeziji problem metafore dobio zaslužno mjesto, velik broj složenih metaforičkih izraza doprinose čuđenju koje je jedno od glavnih obilježja moderne poezije. (G. Weststejin, 1995)

6.1. MODELI METAFORE

Dvojstvo je ono što čini bit metafore. Narav dvojstva proizlazi iz različitih smjerova, od unutarjezičnih s druge strane u potpunosti denotativnih ili od jednostavnih do apstraktnih. Povijest metafore proizlazi iz oprečnih poimanja rečeničnog dvojstva. U povijesti pojma metafore odnosno njezinom napredovanju nije otkriveno puno novih stvari, pridodani su novi aspekti na one već postojeće. Metafora se može svesti na dva modela, prvi je model označava kao bitno nenazočnu, a drugi model kao bitno nazočnu riječ. (Stamać, 1983, 92) Svaki od dva modela sadržava i dvije komplementarne mogućnosti te prema tome dolazimo do četiri krajnja modela metafore. Prvi je model *in absentia putem zamjene leksema*, takav model svoje područje pronalazi na paradigmatičkoj osi te se metafori kao riječi značenje nalazi negdje drugdje. (Stamać, 1983, 94) Drugi je model *in absentia putem sličnosti u denotatima* koji se objašnjava raščlambom izabrane riječi koja je u opoziciji prema semantici prave riječi. (Stamać, 1983, 101) Treći je model *in praesentia putem kontekstualnog stapanja značenja*, u njemu se načelo izbora prilagođava načelu kombinacije. (Stamać, 1983, 118) Zadnji model metafore je *in praesentia putem širenja konteksta* stvara metafore koje sadržavaju svoje samostalno značenje prema okolini u književnim djelima. (Stamać, 1983, 128)

6.2. METAFORIKA BEĆARACA

Janković (1967) navodi da se pismicama često uspoređuje čovjek s nečim drugim, to može biti obično cvijeće, ali se uspoređuju i osjećaji, događaji, odnosi i stanja. Vrsta cvijeća koje imaju prenesena značenja u pismicama su sljedeća: bijela ruža- nevinost, voljenje; crvena ruža- ljubav; ljubica- skromnost, siromaštvo; neven-tajnost; ljiljan-nevinost; pelin- gorčinu, razočarenje; suncokret- promjenu; ružmarin- vjenčanje, svatove. (Janković, 1967, 17) Primjeri za prenesena značenja cvijeća u pjesmicama koje je Janković prikupio su sljedeći:

RUŽMARIN

„Imam diku ko ružmarin lipu,
samom Bogu prigorit` ga mogu.“

(Janković, 1967, 55)

Ova pismica označava da će udaju za diku spriječiti isključivo Bog i ništa drugo. (Janković 1967)

„Truni, veni ružmarin zeleni,
k'o što trune srdašce u meni.“

(Janković, 1967, 99)

Značenje ružmarina je vjenčanje, ali u ovoj pismici vjenčanje se nije dogodilo. (Janković, 1967)

„Ružmarine, ne rasti visoko,
grane širi, s dragim me pomiri.“

(Janković, 1970, 25)

Iako je djevojka razmišljala o udaji, što je ovdje vidljivo kroz uporabu riječi ružmarin, zapravo ju je dočekala svađa. (Janković, 1970)

RUŽA

„Kako, diko, bila ruža cvate,
'nako moje oko gleda na te.“

(Janković, 1967, 112)

Ruža označava ljubav, ali u ovom značenju se odnosi na početno, zaljubljeno razdoblje.
(Janković, 1967)

„Cvati ružo, cvati ružmarine,
diko moja, 'odi poljubi me.

(Janković, 1967, 124)

Djevojka daje do znanje do čega vode poljupci, ružmarin je svatovski cvijet što bi značilo da želi da iz njihove ljubavi koju označava ruža dođe do vjenčanja. (Janković, 1967)

„Cvati ružo, crven sitan cvetak,
dojdi lolo, makar bio petak“

(Janković, 1967, 134)

Momci su dolazili kod svojih dragih subotom i nedjeljom kada nije bilo toliko posla, djevojka ga zove iako je petak i smatra se nesretnim danom, a crvena ruža označava početak ljubavi.
(Janković, 1967)

Voće koje se spominje u pismicama ima također svoja značenja pa tako jabuka označava prošnjju, kajsijsija-sladost; jagoda-usne; limun-kiselost; kruška-plodnost, neuspjeh u ljubavi; dunja-zrelost; šljiva-pakost, zavist; naranča-raskoš. (Janković, 1967, 17)

JAGODA

„Dika bere jagode crvene,
kad uzbere, onda me spomene.“

(Janković, 1967, 85)

Jagoda simbolizira usne odnosno poljubac, u prenesenom značenju dika se sjeća njezinih poljubaca. (Janković, 1967)

„Alaj sam se najela jagoda,
sve crveni! Dođi diko, k meni.“

(Janković, 1967, 134)

Djevojka obećava poljupce. (Janković, 1967)

„Diko moja, 'ajdmo u jagode,
janje moje, 'ajdmo obadvoje.“

(Janković, 1967, 134)

Kao i u prethodnoj pismici djevojka obećava poljupce. (Janković, 1967)

„Diko rode, ajde u jagode,
priko drumu, to je naša šuma.“

(Janković, 1970, 50)

Diku se poziva na ljubljenje. (Janković, 1970)

LIMUN

„Diko moja, di si, pa šta radiš,
Valjda žute limunove sadiš?“

(Janković, 1967, 85)

Limun označava kiselost, značenje bi bilo da im nešto u odnosu nije dobro. (Janković, 1967)

JABUKA

„Lolo moja, jabuko načeta,
ja za tobom venem k'o ukleta.“

(Janković, 1967, 95)

Jabuka označava prošnju, možda je djevojka trebala biti zaručena, ali se to nije ostvarilo te se zbog toga govori „načeta“ u smislu nedovršenosti. (Janković, 1967)

„Mene dika zove mirisavče,
a ja njega jabuko iz bašće.“

(Janković, 1967, 58)

Tepanje koje se pojavljuje nije bez razloga, dika joj govori da miriše, što sigurno radi s namjerom jer očekuje da će ju zaprositi. (Janković, 1967)

„Diko moja, jabuko zelena,
da si zrela, ja bi te pojela!“

(Janković, 1970, 38)

Dika je „zelena“ odnosno nespremna na prošnju i zaruke. (Janković, 1970)

„Berem gunje al' ne lomim grane,
mene voli jedini u mame.“

(Janković, 1970, 107)

Djevojka ne raskida ni s jednim momkom, ali je spremna za udaju pa zbog toga može birati između više mogućnosti. (Janković, 1970)

„Urodila kruška pa se svila. . . !
Zvona, diko, na tebe zvonila!“

(Janković, 1974, 40)

Kruška označava plodnost te je vjerojatno djevojka ostala trudna. (Janković, 1974)

Drveće kao zasebna vrsta biljke također nosi neka značenja, jablan i bor označavaju vitkost, bukva označava glupost odnosno tupavost, dud označava korjenitost i ašikovanje te hrast ima preneseno značenje hrabrosti.

„Diko moja, dudovo korjenje,
jesi l' koga volio k'o mene?“

(Janković, 1967, 76)

Dud označava korjenitost te u ovom primjeru znači da su se zaljubljeni sastajali kod kuće ispod duda ili da se očekuje stalnost u odnosima. (Janković, 1967)

„Dudovina šorom zeleni se,
Ide lola, mrak je, ne vidi se.“

(Janković, 1967, 147)

Zbog mraka se ne vidi dud odnosno stalnost, djevojka u odnosu s lolom ne vidi njegovu trajnost. (Janković, 1967)

Od prenesenih značenja ptica, Janković (1967) navodi da sokol predstavlja ustrajnost, slavuj-pjevanje; svraka-kradljivost; šojka-udaju; vrana-zlosutnost; čavka- brbljavost. (Janković, 1967, 17)

„Grlo moje ko u 'tice šojke,
Nije tako u svake divojke.“

(65)

(Janković, 1967, 45)

Šojka predstavlja udaju, odnosno šojkino se pero stavljalo kod uha mladenke. U ovoj metaforici želi se prikazati kako će mladenki predivan glas i umijeće pjevanja pomoći pri udaji. (Janković, 1967)

Osim metafora koje su se mogle rasporediti u skupine, postoje prenesena značenja koja nisu usko vezana jedno za drugo već samo predstavljaju neko drugo značenje od onog navedenog. Izdvojila sam sljedeće primjere:

„Crne oči izašle iz mode ...
I plave će, al' šarene neće“

(Janković, 1967, 43)

Ova pismica zapravo znači da djevojka koja mu se sviđa ima šarene oči te autor pismice govori kako mu djevojka koja mu se sviđa ima oči određene boje. (Janković, 1967)

„Diko moja, tvoje oči plave,
skinit će mi bili vinac s glave.“

(268)

(Janković, 1967, 55)

Bili vinac je svatovski nakit djevojke, u prenesenom značenju ovo bi moglo predstavljati da će djevojka zbog muškarca plavih očiju ostaviti svog odabranika. (Janković, 1967)

„Naraslo je trnje u boriku,
sve curice vole moga diku“

(Janković, 1967, 58)

Trnje predstavljaju druge djevojke odnosno curice, a bor predstavlja diku. Autorica metaforičnim prikazom bora i trnja iskazuje zanimanje drugih djevojaka za njezinog muškarca. (Janković, 1967)

„Oči plave u lole garave
'oće mene s majkom da rastave.“

(Janković, 1967, 59)

Muškarac o kojem je pismica želi zapravo oženiti djevojku. (Janković, 1967)

„Sinoć došo i visok i tanak
mila majko, nisam za ostanak.“

(Janković, 1967, 60)

Značenje je da će se djevojka udat za odabranog muškarca. (Janković, 1967)

„Kako ne bi diku ja volila,
Zbog njega me mama i rodila.“

(Janković, 1967, 79)

Ovi stihovi zapravo znače kako je sudbina da djevojka i mladić budu zajedno. (Janković, 1967)

„Bila bluzo, suzama zalita,
Lolo moja nezaboravita.“

(Janković, 1967, 91)

Bila bluza označava odjeću za vjenčanje, u tom pogledu ovo bi značilo da se djevojka neće udati za dragog. (Janković, 1967)

„Šest meteri Sava je duboka,
sve bi cure za jednoga momka.“

(Janković, 1967, 104)

Djevojke bi njezinog muškarca, ali im ona preporučuje da skoče bolje u Savu ako će se zanimati za njega. (Janković, 1967)

„Mala vrata, al' velika brava,
'odaj, lolo, sve je zabadava!“

(Janković, 1970, 39)

Mala vrata i velika brava predstavljaju određenu vrstu zapreke u nečemu što je djevojka naumila. (Janković, 1970)

„Diko moja, kupi mi bombona,
da mi druga ne kupuje lola.“

(Janković, 1974, 28)

Ovdje djevojka ne misli samo na bombone nego bomboni predstavljaju i darežljivost. (Janković, 1974)

„Curica je u'vatila zeca,
Pustila ga devetog miseca.“

(Janković, 1974, 129)

U prenesenom značenju, djevojka je zatrudnjela. (Janković, 1974)

6.3. METAFORA I IRONIJA

Zbog same prirode bećaraca, uz pojavu metafora, treba se spomenuti i ironija jer obje figure prevladavaju u stihovima bećaraca. Ironija obuhvaća „smisaono preosmišljanje iskaza“ (Bagić, 2012, 158), ironičar će govoriti suprotno od onoga što stvarno misli. Za razliku od metafore koja pripada tropima, ironija pripada figuri misli. Njezino funkcioniranje zasniva se na razmaku između znaka i smisla ili rečenog i mišljenog odnosno između iskaza i iskazivanja. (Bagić, 2012, 158) Metafora i ironija se pri pjevanju bećaraca najčešće koriste u svrhu šale i podbadaanja. Često je prisutna autoironija (Užarević, 2012, 157), koja upravo dokazuje osim šala na tuđu muku, često su se znali šaliti i na svoju. U takvoj je šali najbitnije bilo koliko smijeha će proizvesti kod ljudi, a ne na čiju muku se šali. U primjeru „Ja u Beču, dragi u Parizu, // fala Bogu pa nismo nablizu.“ (Užarević, 2012: 158). U primjeru je jasno vidljivo da ni dragi ni ona nisu posjedili velike gradove, niti je Šokici drago što nisu zajedno, ali s tim je postignut komičan efekt, a ujedno i obuhvaćena tema gospodskog života koja je često bila predmet šokačke ironije. U šokačkim pismicama nije nedostajalo ni samokritičnosti, iako su opjevali druge, jednako tako su znali zbijati pošalice koje su se odnosile i na njih same: „Oj, Gudinci, ne bi vas volio // da se nisam u vama rodio“ (Užarević, 2012, 159) Iz te samokritičnosti šokaca vidljivo je da imaju ponosan odnos prema svojim nedostacima. Iz navedenih primjera vidljivo je da su Šokci ironično kodiranje koristili u jednakoj mjeri i s jednakom vještinom kao i ono metaforičko.

7. UNESCO

Alar (2019) u svome radu navodi kako je Mihael Ferić, glazbenik i glazbeni pedagog, zaslužan je za zaštitu bećarca kao dijela nematerijalne kulturne baštine. Bećarac kao dio nematerijalne kulturne baštine postaje 2011. godine što je ujedno i pokazatelj njegove važnosti i vrijednosti. Najveći problem kod borbe za zaštitu bećarca bila je jezična prepreka jer se postavljalo pitanje kako prevesti bećarac na engleski jezik, a da on ujedno ne izgubi značenje i smisao koje ima u svojoj srži. (Alar, 2019) Činjenica da je bećarac dio zaštićene baštine govori o njegovome značenju i važnosti koju predstavlja.

8. ZAKLJUČAK

U radu je opisan bećarac u kontekstu hrvatske usmene književnosti koja svoje postojanje bilježi od pojave govora i oblikovanja sadržaja na hrvatskome jeziku. Način na koji su se prenosili sadržaji usmene književnosti je prenošenje s generacije na generaciju, a pamtilo se ono što je bilo bitno. Sami početci deseteračkih stihova povezani su s djelom Matije Antuna Reljkovića gdje se prvi puta pojavljuje takva vrsta stiha. Bećarac pripada književnom minimalizmu zbog opsega napisanog teksta koji je vrlo sažet. Postoje različite definicije bećarca te Josip Užarević bećarac tumači kao slavonsko-baranjsko- srijemski napjev. Za Stipu Boticu bećarac je kratka najčešće dvostihovana pjesma, a prema Jankoviću, sakupljaču pjesmica, bećarac je samo vrsta napjeva koji označava melodiju, te za dvostihovane deseterce smatra najboljim nazivom pjesmice. Pjesmice obiluju različitim stilskim izražajnim sredstvima od kojih je najznačajnija rima koja se nalazi u svakoj pjesmici. Također pjesmice su bogate metaforikom koja im daje drugačije značenje od onog pročitano. Janković stihovima „Nitko ne zna, što u pjesmi kanim,/U pjesmi se s dikom po divanim.“ (Janković, 1970, 57) govori kako je to definicija pjesmice o pjesmicama. Bećarac je pjesma s prikrivenim značenjem te posebnost takve vrste pjesmica je to što je interpretacija njih samih za svakoga drugačija i to je upravo još jedna od ljepota koja ih krasi. Iz proučavanih zbirki Slava Jankovića može se zaključiti da je najviše metafora vezano uz ruže i ružmarine. Ruža predstavlja ljubav, dok ružmarin predstavlja vjenčanje. Iz toga se može zaključiti kako je i najveći broj pjesmica upravo usmjeren na odnos između muškarca i žene. Pjesmice treba čitati pažljivo i s razumijevanjem, ne treba ih smatrati sitnišom iako su kratke, jer u njima ima puno simbolike, duhovitosti, jezične ljepote – vjeran su odraz slavonskog sela iz vremena kada su nastale; spominjanje nošnje i odjevnih predmeta simbolizira ili bogatstvo ili siromaštvo. Koliku važnost imaju pjesmice govori i podatak da su proglašene nematerijalnom hrvatskom baštinom te su pod zaštitom UNESCO-a.

9. LITERATURA

- Antić Josip, *Kulturna ruta bećarca i gange*, TZ Grada Pleternice, Pleternica, 2019.
- Bagić Krešimir, *Rječnik stilskih figura*, Školska knjiga, Zagreb, 2012.
- Botica Stipe(prir.), *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- G. Weststejin, Willem. 1995. *Metafora: teorija, analiza i interpretacija*. Tropi i figure: Zbornik radova. Ur. Benčić, Živa; Fališevac, Dunja. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.
- Grgurovac Martin, *Slavonske pismice, bećarci, drumarci, svatovci*, Privlačica, Vinkovci, 2005.
- Janković Slavko, *Šokačke pismice I.*, Matica hrvatska, Vinkovci, 1967
- Janković Slavko, *Šokačke pismice II.*, Matica Hrvatska, Vinkovci, 1970.
- Janković Slavko, *Šokačke pismice III.*, Matica Hrvatska, Vinkovci, 1974.
- Kovač Ante, *Milovanje u stihu i prozi*, Privlačica, Vinkovci, 1994.
- Pšihistal Ružica, *Satir nije divji čovik*, , Matica hrvatska Ogranak Osijek, 2011.
- Rem, Goran, Rem Vladimir, *Šokci u povijesti, kulturi i književnosti*, Osijek : Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet : Šokačka grana, 2009.
- Solar Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Stamać Ante, *Teorija metafore*, Centar za kulturnu djelatnost, Zagreb, 1983.
- Užarević Josip, *Književni minimalizam*, Disuput, Zagreb, 2012.
- Užarević, Josip. 1995. *Zapažanja o metafori, metonimiji i sinegdohi*. Tropi i figure: Zbornik radova. Ur. Benčić, Živa; Fališevac, Dunja. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.
- Mrežni izvori:
- Alar Josip, *Elementi slavonskoga dijalekta u tekstovima bećaraca* (Diplomski rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, 2019. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:358114>